M. T. B. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. Ref. / Ser. 1520

Title: Sicar Nitnaya
Jayant Swami

BK

Pho. T.

1520

RDM InComplete

C

	Swar Nirnaya		Title
		Jayant Swami	Author
			Editor
			Year, Vols.
Sk			Publisher
1520			Remarks

श्रीगणेशायनमः॥ एकस्मिन्नूपमर्थैहिमकरविशदं स्वर्णवर्णं परस्मिन्नर्द्धे हारं विभ्रं लर्वहतिनयनयोः सांजनामं जनत्वे॥ वक्षः
किंचित्कपाटे कृतिकनकनगौ हि हि किंचिद्विबिम्बः कांतिं वासश्चलं बोदरजनकमहोत महो भावयामः॥१॥ ऋग्वेदवारणसमा व
प्रथितः णोर्हेतुर्वक्रः स्वरांकुशाइतिप्रार्थितोस्तितस्य॥ संचारिणो निपुणतानतिभाररूक्षोः संज्ञापनामिममतः प्रकटीकरोमि॥२॥ स
कलदेवसाधारणीभक्तिं कुर्वाणो ग्रंथारंभे विघ्नविघातायद्विष्टाचारपरंपराप्राप्तं नतिरूपं मंगळमाचरितमादौ शिष्य
शिक्षायैर्निबध्नाति॥ हेरंबचंडिकांनत्वा दांभुंभक्तं सहरिंगुरुं॥ सरस्वतीं कविवरां वक्ष्येहं स्वरनिर्णयं॥३॥ अहं जयंतस्वामी स्व
रनिर्णयं वक्ष्य इत्यन्वयः स्वराणां स्वरेषु स्वरेवानिर्णयस्तं स्वरैः कृत्वा संहितापाठस्य निर्णय इतियावत्॥ कस्मिन्स्वरे परे कुत्र
कः स्वरो भवतीत्यादि॥ किंकृत्वा हेरंबादीन्नत्वा कविवरामिति सरस्वत्या विशेषणं॥ कवीषु कवीनां वरो यस्याः सा कविवरा॥ कविवरस्य
देतियावत्॥ कविवरा नित्यापि कर्त्तेन्तदनुभिन्नमेव॥ ननु यथा परेषु स्वरः तिष्ठति तथैव नैसंहिताकाव्ये भविष्यति किं कृत निर्णयेने
त्यतआह॥ ॥उदात्तनिहितः स्वारः स्वरितोमध्यचयो भवेत्॥ उदात्तादव्याहितो नरं यो नुदात्तः स स्वरितोभवेत्॥ स्वरितो नयस्तथा सप्र
चयो भवेदित्यर्थः॥ ननु स्वरितान्निहितइत्यत्राव्यवहितत्वमुच्यते न्यां विधिपसंड्रम मेगगइत्यास्तेयकारादीनां प्रत्ययत्वस्यात्॥ अं
त्येदूरस्थस्यानुदात्तस्यापि नत्स्यादितिचेत्॥ मैवं॥ तत्रमनु प्रचयत्वातिदिक्स्वरेणव्यवहिताभावमात्रं विवक्षितं॥ नचार्धर्चवत्रो योर
:स्वा पि स्वरसंधिं हि तिवाच्यं॥ तस्य पदस्संधिव्या सत्वात्॥ तदैवेतु व्यापकाभावे व्याप्याभावः॥ व्यापकाभावस्य संधिर्नविधेयो भव
दितिमनेन निषेधात्॥ एतेन स्वःपतिरि तमित्यवग्रहवतः स्वरितस्यैतस्मिन्नप्यवग्रहे तेनुदात्तत्वं कामप्रकरणं॥ तत्रचतस्मा
त्तिनिदूषणस्याभयतः संधिर्नस्तइतिवाक्येन निषेधादितिस्मर्तव्यं॥ ननु कस्मात्स्वरितात्परस्य उदात्तः प्रत्ययोभवेदिति॥ प्रा
कृताद्रुकृताद्वै[illegible]ाद्वा॥ प्रथमेतवधंतिहत्यादौ प्रचयत्वं न स्यात्॥ वरमेघकेपधकेस्यादेतनस्यादितिचेन्न॥ अविशेषाद्भय
दि स्मात्परस्मिन्निभवतीतिभावः॥ स्वरितविशेषात्॥ परयुदात्तः नस्वप्रत्ययत्ववारणार्थं निहतइत्यस्याभयत्रान्वय इतिस्मर्तव्यं॥
इदमत्रावधेयं॥ क्वचिद्वेष्टनकालेऽनाषादितिकरणात्परेषामक्षराणां व्यंजनानांस्वराणां चोदात्तस्वरितपदपरत्वेऽनुदात्तत्वं॥
स्वरस्यचेतिकरणेन स्वरैकीभावे जाते ततः परेषां तथात्वं॥ तेन सत्यान्तेअवपश्यन्तुनानां नखलुलाभवंतीत्यादौ वेष्टनकाले

वारणार्थं पदत्वात्तं विशेषणमित्यवधेयं। यथा कृदात्तानां पदानां मुक्त्यन्त्य इत्यादौ। स्वरविधानसंहिता भवति। तेन नैषाग्रनिष्पन्नर्तव्यं
तस्य पथामन्वेतवाइत्यादौ वेष्टनकाले न दोषः। अम्बयंतद्दत्यादौ वारणार्थं च ध्वंतपदविशेषणमिति तदुक्तं। पर्यिषद्रत्नधातमन्वे
उ॰ं॰च॥ न बैकाक्षरीकृतान्। पदेषां यासमानामाव्यालिसोन्वे स्वरो परो॥ ॥पद्यादीनां कृदात्तानामसहितवत्तु नरान्निहितं तेनकुसनेरा
धास्याभरकुवृिंग प्रतियथा निदिसादौ वनोजेर्सौतो स्वरितप्रचयोक्तः। उत्कृष्टत्वेनास्य सत्वादित्यत आह॥ ॥उदात्तात्स्वरितात्स्व
वेनिन्यमापद्यते स्वरे॥ ॥उदात्तात्स्वरितप्रचयो नुदात्तः स्वरितोत्त्वप्रस्तथो भवत स्वरिततां प्रचयते। नप्रभौ नीत्यर्थः। [illegible]
। निहितइत्यस्याग्रान्वयः। अग्निमीळे इत्यादौ। नन्वेवमहन्यप्रन्यभि स्यात्कोकंपानस्यात्। उदात्तात्पूर्वस्वरितेआभावात्। कंप
२.न स्वनुस्वरितविक्षेपस्यादानेपरे विधानादिति चेन्नेत उदात्तनिहितइत्यनेन न्यूनस्वरितस्वयोविदितोदात्तवृद्धाख्ये स्वरेणानुस्त इतिभा
वात्। तेन नोक्तकंपनानुपपत्तिरिति भावः। अव्यवहितपदकं प्रसंगवलोध्यं। जात्यसंकुस्वरितभेदमाह॥ ॥एवं नैकपदेषाप
नप्रमुक्तेनेतनतः पराभपूर्वेनि। चपूर्वविजातासः स्वारः सउच्यते॥ ॥तथाचक्रकारादिव्यंजनैः परस्यात्मतः सहयवौप्रमुक्तेनेतत्पूर्वेनि
चपूर्वविप्रायः स्वरितः सजात्यः स्वरसंज्ञ इत्यर्थः। ततः परमित्यनेनकेत्यादिनास्तीति चोदितां केत्यर्थेत्यादि। अत्र पूर्वार्थस्य प्रयोजनं
विलं। यद्यपि वेधते। ब्राह्मण पोस्य सनयो रप्यभिनिहितयोः संहितायाम पूर्वत्वनी चपूर्वत्वेन च जात्यत्वं स्यात्। तत्त्वद्वार
णार्थं शिवोप्यकन्येतेतिवाच्यं। प्रकृतेनेनदभावान्न दोषः। एवमपि दिवीव चक्षुरातत मित्यादि प्रसक्तेष्टे पि जात्यस्यात्। नन्वेष्टापत्तेः।
उवहादिभिस्तस्य प्राक्षेष्टेनोदाहृतत्वात्। ग्रंथविरोधापत्तेः। तथा तद्वारणार्थं व्यंजनैरितित्वं च तन्नास्तीति सर्वं चतुरस्रं॥
तथापि व्यसस्वावसुविदं योजान्वं इतहरीइत्यादि सैजात्यःस्यादितद्वारणार्थं किं नितृक्व्यमेवं चेन्नरेवास्क। किंते ति
नेति। वस्कृतस्कसाकृताप्रवेनी। चपूर्वयोरेव जात्यत्वं नत्वन्ययोरिति तात्पर्यं। एतेन नवघंतेत्यादिकिं हूयणमलग्नकं
बोध्यं। यद्वात स्वरूपकथनमात्रं बोध्यं। अन्यमपि स्वरितभेदमाह॥ ॥एदोतासुभ्योपर्यन्नीचोकारः परोम्यदि एकीभावो
भवेत्तनु स्वारोभिनिहतस्तथा॥ ॥तपस्करणादेकारैकारयोरुदात्तयो स्वतोक्ताभ्यां परो यद्यकारोनुदात्तो भवेत्तया
देकीभावे जाते सति अभिनिहितसंज्ञः स्वरितो भवतीत्यर्थः। एकीभावः पूर्वरूपं। तथाद्वितीयः स्वरभेद इत्यर्थः। तेन धंतप्रा

= नपुत्रयोरितिनिरर्थकं। अग्नेरायेपुरुमी त्वं अतनरोग्नि। अभैरद्वरूणीयात इत्यादावपि स्यात्। ५ =
हूणोस्येत्यादि। यद्यपि पूर्वरूपा। यथानुपपत्त्यैवेदौ तोरित्यस्याकारः [redacted] कृतः परदृत्वस्य प्राप्तिः। तथापि स्पष्टार्थमुक्तं
वेदितव्यं। यद्वा एकीभावसंधिमात्रं तथा वेदोतोरित्यस्याकारः पर इत्यस्तु क्वोत्नुपक्त तेनेत्याक्षि दावपि तत्फलं लक्षणत्वादभिनिहिता
पत्तिः। एदोतोरित्यनुक्तौ तु इ नः सर्परिस्कृतिरिस्यमप्यभिनिहितस्यात्। अमकुस्यानुक्तौ तुं स्वरएवदोषे इति बोध्यं। नचात्रैकी
भावइति वर्णे पैव्यन्नेः पदिजं इ इत्यादावपिस्यात्। नापि नीचइतिरव्यभिः। वासोवायोवीनीमध्यप्रतिसमरेतमानादस्कारा
दप्यिस्यात्। अत्र च सर्वेव रैका रोकारा भ्यां परस्मिन्नकारे व्यहितत्वं नोच्यते। एडः पदान्तादतीत्यनेनव्यवहितेन रूपं पूजायेरे
भावादितिस्मर्तव्यं॥ अन्यमपि स्वरितभेदमाह॥ ॥उत्तस्थानेयवौयत्र जायेते अन्यो स्तत्पराः। ताभ्यामनन्तरः स्वारः क्षैप्रइत्य
भिधीयते॥ ॥उक्तसंबंधिनोरिकारोकारयोः स्थाने यत्र यवौ जायेते ताभ्यां यवाभ्यामुत्तरः क्षैप्र संज्ञकः स्वरितोभिधीयतइ
त्यर्थः। कृश्यन्यादिनिर्देशादि। अत्र चतयोरप्युत्तर्ययोर्विशेषणं। तत्र स्यपूर्वपरामर्शे दवेन प्रथममभिनिहितेनिहितपूर्वे
स्वोदात्तग्रहणादत्रापि निहितपूर्वावुदात्तौ ग्राह्यौ। निहितपूर्वेनिवदात्तयोरनुदात्तपूर्वत्वव्यर्थमितिवाच्यं। विहत्वमिनसा
ह विद्यामेषिरभस्प्रयुध्यसादावपि क्षैप्रः स्यात्। नापुत्रयोरिति निरर्थकं। मास्त्वीरभौ। इत्यादावपि क्षैप्रः स्यात्। नन्वि
कारस्थानेयकारइत्यादि किमर्थं संधिमात्रमेवास्त्विति चेत्। एवंसत्यपि धाहाहू। गिर्यण इत्यादावपि क्षैप्रः स्या
त्॥ तथा च प्रश्लिष्टो हृदएवस्यात्। इष्टापत्नौतु ह्यणमहवेत्किं दिशा वसेय तस्यादित्यो युगश्चीमेनतस्ते चोदितएव संधिः स्व
च्यते। प्रवाविस्त्वनेनेतिहस्यं। एवेनेकारोकारयोर्नकारादिस्वपाध्यर्थं हणाद। त्र्यकारस्थानेऽपि उक्ताने यत्र यकारस्य कारौ
भवतः तत्रैव क्षैप्रो भवति। नान्यत्रैत्यर्थः॥ परास्तं चतयोरि तैतस्य पूर्वपरामर्शे द पूर्वमभिनिहितेनीचाकारपूर्वं
मुदात्तस्योक्तं। तथैवात्र नीचाकारे परे यत्रैकारौकारयोरुदात्तयोरकारस्यकार्योप्रेभवनः। तत्रैव क्षैप्रो नान्यत्रेति। न तु ह्रस्वदीर्घ
ग्रहणं किमर्थं कर्तव्यमिति चेन्न विपरीतप्रतीत्युद्धारसमाधानस्याभयोस्फ्युक्तत्वात्। वस्कृतस्कृथंथक्तं न तु दिक्षेवानि
याधिकेतिमावा त्वच मोपसितस्यकृत्वत्यागेप्रमाणं फारणाभावात्। ए इ स्वार इत्यस्पनीच इत्यादियुदात्तरा
तरुलस्यनीच इत्यर्थः। कृचित्पुस्तके॥ ॥इत्येवरोप्यदोदात्तावापद्येते यदोकविद्। ताभ्यां नीचःपरस्वारःक्षैप्र इत्यभि
धीयतइतिपाठः॥ ॥नैषांतुसंगमएव। अन्यमपि स्वरितभेदमाह॥ ॥इकारउभयः पूर्वोस्मिन्परो यत्राभिनिहितस्वरः। त्र
दा

ष्टमाहुः स्वार्या स्वरवैव एविभमाः॥ ॥पूर्वं उदात्तइकारस्ततः परं सइकारो नुदात्तस्तमनुदात्तं वर्णविभमाः आचार्याः प्रश्लिष्टनामकं स्वरितमाहु
रित्यर्थः॥ वर्णान्वदंतीति वर्णविदः अनित्यार्थे समपूतथा चरमपूर्थः पूर्ववत् अथवा हि इगिर्वणादस्यादि अत्राकारे इत्यो ईदिकारद्वयं स्व
मेवबोध्यं तेन सद्योज आनोविही भिद्धइस्यादौ न प्रश्लिष्टापत्तिः॥ ननु इइ स्थाने य वोध्य ज्ञेय स्वयधकारोकारयोः स्वयोरिहणं तथापि स्वरी
र्घोभयसाधारणानि काराकारो याह्याविलक्षणः इकोयण वीत्येन सूत्रेणाभयत्र आदेश इस्वापि कारद्वयं स्वदीर्घोभयसाधारणं ग्राह्यं॥
अकः सवर्णे दीर्घः इत्येतत्सूत्रस्य अस्याभयत्र तीति चेन्न सत्यं॥ सद्योजहानोविहीभिद्धी अत्रोदाहरणं नुदात्तेनकारद्वयं स्व
मेवोच्यते अन्यथा तद्दीर्घेनावदवकाश्यस्यात् ननु अभुव नेकारस्ये प्रश्लेष इति तेनैव कात्यायन्याख्यायां स्वयो रिकारयोः प्रश्लिष्ट इति
द्वितीयो अत्राप्यादि तदेवमस्य उदाहरणाद्दर्शितं ननूदात्तः प्रथमइकारोनुदात्तपूर्वी किमर्थं वैपरीत्यं कृतमिति चेन्न॥ इत्येमाकुर्नैवोअल्लीत्यादौ वधाहीद्र
गिर्वणादव्याघलक्ष्ये लक्ष्ये न संभवासंभवोस्यात्॥ अनाप्त्वेभयो रिकारयो रव्यवधानं वोध्यं तेन न पूर्वोक्तदोषः॥ यद्वा इकारद्वितिसत्तम्यं
तन्त्रेणार्थः॥ तथा च पूर्वस्मिन्निकारे उदात्तः स्वरः परस्मिन्निकारे सतु स्वरोनुदात्तस्तमनुदात्तं प्रश्लिष्टनामकं स्वरितमाहुरित्यर्थः॥ अतएव
आप्त्रेण्या स्वरित इति संगच्छते प्रश्लेषस्य न संबंधिमात्रं किं तु प्रकर्षेण श्लेषः प्रश्लेषः प्रकर्षेण संधिरिति यावत् प्रकर्षश्च अकः सवर्णे
दीर्घ इत्येतत्सूत्रकृतः अन्यथा इंद्राग्नी अपादिष्यमित्यादौ इन्द्राग्नी इत्यत्र प्रथमे पदे इकार उदात्तोवर्तते ततः परमियं इ इति ईगृपदइका
रो नुवर्ततेतयोभयोः स्वरितः स्यात्॥ यथा कथंचित्स्वरसंवदितत्वादि रूपसंबंधस्य विद्यमानत्वादिति दिक्॥ इदानीं चतुर्णा स्वरा
४ णां कंपनिमित्तमाह॥ ॥कंपं वैतत्स्वरितोयतो स्वरिताः परा॥ एतत्सम्यक्प्रकारेण ज्ञात्वासो कंपविद्भवेत्॥ ॥चकारस्त्वेवकारार्थः॥ न
थाचतदेवोक्तः॥ स्वराश्चत्वारः स्वरिताः कंपंते॥ उत्कारविशेषस्त्वकार एवोऽत्र [illegible] विष्यतीति स्मर्तव्यं॥ यस्य तु यस्यां संहितायां क्रि
यमाणायां उत्त्र स्वरिता परा भवंति ते एवकंपो भवन्तीत्यर्थः॥ उत्त्राश्च स्वरिताः [illegible] स्वरिताः॥ बहुवचनं उदाहरणबाहुल्यात् अभिप्रायेण
सर्थः॥ क१ वा० कन्या१ वाः॥ चोरायो२ बः॥ अहन्य१न्य० [illegible] अभी२ इमित्यादि यद्वा यस्मिन्स्वरसंधौ क्रियमाणे च चतुर्णा
स्वराणां उत्त्र स्वरिताः परा भवंति तेवकंपोभवति नान्यत्रेत्यर्थः॥ ननु कंपनिमित्तं श्रमसंशयादि कंपकृतास्यादित्यत आह॥ एत
दिति एतत्पूर्वोक्तानां चतुर्णां स्वराणां उदात्तपूर्वत्वे स्वरितपरत्वं वा सम्यक्ज्ञात्वा सोपाठकर्ता कंपवित्कंपा
न्वीक्ष्यसौ कंपवित् कंपज्ञो भवेदित्यर्थः॥ तांश्च पमानरूपं वोध्यं॥ ननु एतदित्यस्य कंपनिमित्तमात्रमर्थः॥ कंपनिमित्तस्योदात्तस्य
स्वरितस्य वा ज्ञानेपि तत्पूर्वमुक्तं चतुर्णां स्वराणामित्युक्तं नेपिकंपज्ञानस्यात् एवकारमत्र कस्वरिता नामुदात्तपरत्वं नत्वनेका २

त्वानंकारणमितिभावः॥ इदानीं तैरोव्यंजनस्वरितभेदमाह॥ ॥उदात्तपूर्वं यत्किंचिच्छंदसि स्वरितं भवेत्॥ एषसर्वबह्वृचस्त्वार्थे तैरोव्यंजन एवच॥
॥ ॥च पुनः शब्दः छंदसि वेदे उदात्तपूर्वो यस्य तत्तथोक्तं एतादृशं यत्किंचित्स्वरितं भवेदेषतैरोव्यंजनसंज्ञ एव स्वरो भवेदित्यर्थः॥ सर्वब
ह्वृच इति स्वरितविशेषणं सर्वेभ्यः बह्वृचः सर्वबह्वृचः तिरः अंतर्हितं व्यंजनं यस्य तत्तैरोव्यंजनं उदात्तपूर्वमिति आत्यादिनिवृत्त्यर्थं विशेष्यमाने बह्वृ
ग्रहणस्यात् इत्येवमर्थं यत्किंचिदिति॥ अन्वादिवाक्यनिवृत्त्यर्थं छंदसीति उदाहरणं अग्निमीळे पुरोहितमित्यादौ॥ तिरोविरामस्व
रस्वरितभेदमाह॥ ॥अवग्रहात्परो यत्र स्वरितः स्यादनंतरं॥ तिरोविरामं तं विद्यादुदात्तो यदि दृश्यते॥ ॥उदात्ताद्वग्रहे उत्तर
पदस्य स्वरितत्वात् तं स्वरितं तिरोविरामं विद्यादित्यर्थः॥ अवग्रहः छिन्नं खंडनमुच्यते॥ विच्छिन्नेत्यादाववग्रहात्परः इति तैरोव्यंजनादि
व्यावृत्त्यर्थं न चोदात्तोपि तैरोव्यंजनमंतर्हितत्वादिति वाच्यं तिरोविरामस्यावग्रहमात्रविषयत्वात् तस्य चान्यत्र सावकाशत्वात्
अतएव बह्वृचितिविशेषणमपि संगच्छते॥ उदात्तोयद्यवग्रहः इत्येतस्य कंपविचित्वं स्वरूपकथनमात्रं वा तद्वोध्यं॥ इदानीं पादवृत्तस्वरितभेद
माह॥ ॥स्वरे चेत्स्वरितोयत्र विवृत्त्यां तत्र संभूतः॥ एषपादवृत्तस्य लक्षणमाचार्यैर्निदर्शितं॥ ॥स्वरितं स्वरकं यदि विवृत्त्युभोभावे वितादि
स्वरितं पादवृत्तं जानीयादित्यर्थः॥ यश्चमसोमपातम॥ वैष्णनोप्यप्रग्रोच्यते विवृत्तोभवतीति विग्रहः नान्यादीनामुदाहरणान्याह॥ ॥नास्ति
स्वरः सजात्ये न [illegible] प्रश्लिष्टादि हैमवच॥ तेवर्धमाभिन्नहितः प्रश्लिष्टा हि इगि वेणः॥ तिरोविरामाभिक्रमिततैरोव्यंजनकृत्यं॥ पादवृत्तस्य लेताहे
कईथ [illegible] निदर्शितं॥ ॥इत्युपलक्षणं॥ धकून धादिनि इ आक्षणात्सचुत्वानः स्वस्त्ये पुरोहितमभी विमिप्य इत्याद्युपिद्दष्ट
वः॥ कश्चित्कान्तस्वाक्रमण पाठः॥ समुज्ञात्य स्वरः बाजा य नेसाय उदाहरणं अथ स्वस्सा समीचीनस्य व॥ नन्वामत्तुदाहरणं विवृतः पा
तोऽप्रमाणिकं॥ उपस्थितमनुरोधेन बोदाहरणा नानुकत्वात् नचपूर्वं स्वरिता सत्त्यानुदात्तस्य प्रचयत्वमुक्तं॥ तत्रस्वरि
तान्तरस्य अनुदात्तस्य यादिस्वरितेन सहैकीभावो भवति तदा कथं तत्र तानवतीत्यत आह॥ ॥नीचेनवर्जितं स्वारमेकीभावं तु गच्छति॥ ॥नी
चेनैकीभावं गच्छति तत्स्वरितनामैवप्राप्नोतीत्यर्थः॥ कयमध्ये दसीहादि कविन्नुसीदत्सर्पिर्मधुदकमित्यादावुदाहरणं वदंति॥ अत्रेदं दर्शितं
उदात्तान्तरस्वरिता द्वस्य सन्निममयोपपन्नः॥ एतेनयदा उदात्तः स्वरितोवापूर्वोभवति तदात्तदुत्कृष्टिता नुदात्तोमामिलितोनुदात्तस्वरभवती
तिस्मर्तव्यं नेन यास्यन्ती॥ रथीर्विसादीनदोषपत्तिः तिरस्कृतं नीचमारेकीभावेनीचोपि नुदात्तयोरेकीभावः स्वरितादानयोः प्रचयोस
त्यापितथाभावेसतिकः स्वरितो भवति तदाह॥ ॥नीचेनीचास्त्रिभिर्श्लोकमनुतंतमत्यंगच्छति॥ ॥नीचेनानिमिलेनेनीचोनीचैः
आप्नोतीत्यर्थः॥ चकारस्त्वप्यर्थे॥ तथाच स्वरितप्रचया नुदात्तोपिमिलितोयः उद्गः सउदात्तोभवति॥ एतत्तु पुरश्वाणिते॥ चेतुर्वागस्त्र ४।३।६
भुपस्तुत्वेतित्यादौ इदमुपलक्षणं॥ उदात्तयोरेकीभावजातसंतिउदात्तएवभवतीत्यपीदंभीग्रं यद्वा चकारोपलक्षितएवायमर्थ इति वोध्यं॥

ॐ

अत्र चउदात्तात्परस्यानुदात्तस्य पूर्वोदात्तेन सहैकीभावे तत्रानेसमिल्यपि पूर्वो ऽभिनिहिता इत्यादि रूक्ष एवोदात्तो भवतीति स्मर्तव्यं तेन ग्रा ...
स्वस्यादौ नदोषः । न गुनी चेन मिलितं नीचो नीचएव भवती ... । तद्युक्तं सजोषसाउभूसाः । येनाद्वादि स्वेर्यातमित्यत्र नीचाभ्यां चकाराभ्यां मि का।२।
। लितोदात्तस्य दर्शनादिति नचु ... अत्र चकारो गलितो वर्तते स्वाकारादुदात्त एव तथाच तेन सह संधिः ॥ विद्यमानत्वान्नदोषः । तस्मात् ... येण ।
दितैस्त्वायातमिति भाष्यव्याख्यानं प्रमाणमिति दिक् । स्वरितविशेषस्वरूपमिदानीमाह ॥ ॥ उदात्तो ऽस्वरि [redacted] नादृश्वे स्वरितोदात्तं ... नि: ॥
प्रकल्पमनिहतं वा कुरावीर्या: स्वरविन्नमा: ॥ ॥ उदात्तवनम्र्व च इत्यर्थः । तथा चोदात्तात्परो यः स्वरितः स्वरितात्परो यः प्रचय: ... या
निहतः ... पत्रानिहतस्येवोल रकाले स्वरितात्प्रचयता भवतीत्यभिप्रायः । उदाहरणं ... प्रसितिं पृथ्वी मित्यादृत्यं । उदात्तानुदा
त्तौ स्वरितौ ... आयंतेम ... स्वरितास्तेषामिदानीं ... कथनं क्रियते ॥ एकाक्षरे समावेशे
यः स्वरितः स्वरः । तस्यादुदात्त ... अर्धमात्रार्धमिव वा ॥ यत्रोदात्तानुदात्ताभ्यां मिलित्वा स्वरितो भवति तस्य स्वरितस्यादात्तादुदात्ततरो
र्धमात्रा वेदितव्या ॥ अथवा ... स्वरितस्यार्धमेव तथा वेदितव्या ॥ इदमप्याकूतं ॥ अपरो भागोऽनुदात्तः सोऽप्युदात्तः प्रातः । परन्तु पूर्व ... उ
न स्वरितं वा ... परस्वे न भवति । पद ... तरं भवति तदा परः शेषो नुदात्त एव स्यात् । एवं च ... व्यते ॥ वृद्धौ शौनकाचार्यैः ॥ ॥
अनुदात्तः परः शेषः स उदात्तः ... चेत् । उदात्तं चोच्यते किं चित् स्वरितं वा स्वरूपमिति ॥ ॥ नन्वेवमुदात्तपूर्वा एते सर्वे कंपाः स्युः तथा च
स्वदीर्घकंपयोर्भेदोऽनःस्यात् । मूर्धन्येनुकंपयेत्कंपमित्यादिवचनविरोधः स्यादित्यत आह । नन्वत्र लका योरापोऽवनी हस्वा घृतं पूर्वको अनी
दिपाठविरोधश्च स्यात् । तदेतद्वचनस्य सर्वत्र ध्रुस्येत्यादिकः स्थूल एव विशेषः । सामान्यवचनस्य तु दीर्घविषयविलोपापत्तेर्भिया
तद्विषयत्वमिति कश्चिन्मन्न सिद्धी कुर्वन्नाह ॥ ॥ यत्रोऽभिनिहितानुवर्त्तमुदात्तः प्रदृश्यते । नत्र स्वार प्रकुर्व ... तरप्यान्तं नेदर्शने ॥ ॥
यस्मिन्नुच्चे ऽभिनिहितात्पूर्वमुदात्तः प्रदृश्यते तत्रास्य स्वरितविशेषकंपमिति यावत् । प्रकुर्वीत उदात्तमिति शेषः ॥ न कुर्वीतेत्यपि पाठः ॥ नत्व
नुदात्तपूर्वकमिति शेषः । वृक्षस्य नु ते पुरुहूत वयाः । वोऽहीं ... इत्यादौ तु ... अभिनिहितानि युक्तं दर्शनं । उदाहरणामि
त्यर्थः । व्यानांजये २ रा: मनाभय: । अत्र ... अतिभाति स्पानाम ... इत्यत्र क्रमादिकालेऽभिनिहितस्योदात्तपूर्वकस्याभावात् । अनुदा
त्तपूर्वकस्येत्याहरिति । अत्र कश्चित्संहितामात्रविषयत्वमेतद्वचनस्येति तन्न सामान्यवचनस्य तन्मात्रविषयत्वे प्रमाणाभावात् । भवतु वा
तन्मात्रविषयत्वं तथापि कृतरां तथा स्यात् । अन्येनुसंहिताकाले यस्योदात्तपूर्वकत्वं तस्य क्रमादिकालेपि तथैव । यथा ... तने चेस
नेन तनेचस्येत इदं ... भवत: तत्र लघु ... कार: पठनीय इत्यर्थः । उदाहरणं तु । अथ क्रमाय यातं वः तनेन च ... मिति ... क्रम
कालेपि लघु ... कार: पठ्यते । यथा ... एव क्रमकालेऽपि भवति । अन्यथा तत्रापि क्रमकाले तत्पूर्वकत्वाभावात् ॥
तथापाठोऽनस्यात् । तस्मात्संहिताकाले ऽभिदानपूर्वकत्वदर्शनात्तथैव क्रमेऽपीति चकाराप्यनुवृत्तिः । तथापि विवक्षाज्ञाने निबंधः स्वरिते २